

DIEVO TREJYBĖS TEOLOGIJA JONO PAULIAUS II ENCIKLIKOSE

Arvydas Ramonas

Klaipėdos universitetas

Anotacija

Straipsnyje analizuojama Dievo Trejybės tema Jono Pauliaus II enciklikose. Šventasis popiežius Jonas Paulius II buvo vienas tų Katalikų Bažnyčios aukščiausiųjų ganytojų, kuris per gana ilgą 27 metų pontifikato laikotarpį parašė nemažai enciklikų, apaštaliųjų paraginimų, įvairių kitų Bažnyčios dokumentų, nepailstamai kovodamas už žmogaus teises, su vadinamuoju socialistiniu realizmu, komunizmu, liberaliąja teologija. Aktyviai pasisakė prieš abortus ir eutanaziją, „laukinį kapitalizmą“ ir liberalizmą. Taip pat prieš moterų kunigystę ir leidimą katalikų kunigams tuoktis. Taigi, sakytume, jo mokyimo doktrina buvo konservatyvi, bet suderinta. Jis įžvelgė laiko ženklus, gebėjo juos skaityti. Tai iš esmės vienas ramiausių visomis prasmėmis Katalikų Bažnyčios gyvavimo laikotarpių. Popiežius parašė 14 enciklikų, kuriose vienaip ar kitaip aptarė Dievo Trejybės temą. Kitaip ir neįmanoma, nes krikščionybėje kalbėti apie Dievą reiškia kalbėti apie Tėvą, Sūnų ir Šventąją Dvasią. Viena pirmųjų enciklikų, kurioje popiežius detaliai gvildeno Dievo Trejybės doktriną, „Redemptor hominis“ (1979 m.). Toliau šią temą plėtojo enciklikose „Dives in misericordia“ (1980 m.), „Dominum et vivificantem“ (1986 m.). Dievo Trejybės mokymą jis visada pristatė istoriniame kontekste, kaip nuo ankstyvosios krikščionybės laikų iki mūsų dienų suvokta ir priimta ar atmesta trejybinio Dievo dogma, aiškiai perteikta krikščioniškojo tikėjimo šaltiniuose: Šventajame Rašte – Biblijoje, Bažnyčios tėvų ir jos tradiciniame oficialiame mokyme Magisteriume. Aptardamas šias temas enciklikas pabaigdavo pastoracinių paraginimų Bažnyčiai evangelizuoti tikinčiuosius ir pasaulį. PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: Dievas Trejybė, enciklika, Magisteriumas, Bažnyčia.

Abstract

The article analyzes the theme of the Trinity of God in the encyclicals of John Paul II. St. Pope John Paul II was one of those supreme pastors of the Catholic Church who, during a sufficiently long time of his pontificate (27 years), time wrote many encyclicals, apostolic exhortations, and other Church documents. They fought relentlessly for human rights, against the so-called “realism of socialism”, against communism, against liberal theology. He spoke out against abortion and euthanasia, against “wild capitalism” and liberalism. He spoke out against the women’s priesthood and allowing Catholic priests to marry. So, let’s say his teaching doctrine was conservative but balanced. He saw the signs of the time perfectly and was able to read them. This essentially gave one of the most peaceful times in every sense to the entire Catholic Church. He wrote a total of 14 encyclicals in which he touched on the theme of the Trinity of God in one way or another. It could not be otherwise, because in Christianity, to speak of God means to speak of

the Father, the Son, and the Holy Spirit. One of the first encyclicals in which the Pope explored the doctrine of the Trinity of God in detail was Redemptor Hominis (1979). This theme was further developed in the encyclicals Dives in misericordia (1980), Dominum et vivificantem (1986). The Pope has always presented the teaching of the Trinity of God in a historical context of how the dogma of the Trinity has been perceived and accepted or rejected from early Christian times to the present day, clearly reflected in the sources of the Christian faith: Scripture, the Bible, the Church Fathers and its traditional official teaching – Magisterium. In dealing with these topics, the encyclical concluded with a pastoral call for the Church to evangelize believers and the world.

KEY WORDS: *God Trinity, Encyclical, Magisterium, Church.*

DOI: <http://dx.doi.org/10.15181/mtd.v0i6.2197>

Įvadas

Popiežius Jonas Paulius II (*Karol Wojtyła*) Katalikų Bažnyčios vadovu išrinktas 1978 m. Tai pirmasis po beveik 500 metų ne italų kilmės popiežius Bažnyčios istorijoje ir pirmasis popiežius apskritai iš slavų kraštų. Tuo lyg atverstas naujas Katalikų Bažnyčios istorijos lapas. Jis toliau aktyviai plėtojo pagrindinę Vatikano II Susirinkimo mintį – puoselėti tikėjimo (krikščionybės) dialogą su pasauliu, t. y. Bažnyčiai labiau atsiverti pasauliečiams, kitoms religijoms, apskritai kitokiai kultūrai. Galima pagrįstai teigti, kad K. Wojtyła sėkmingai tęsė savo pirmtako popiežiaus Pauliaus VI pradėtą misiją dėl Evangelijos skelbimo šiuolaikiniame pasaulyje, išreikštą apaštaliniaime paraginime „*Evangelii Nuntiandi*“ (1975 m.). Jo pontifikato laikas buvo vienas ramiausių visoje Bažnyčios istorijoje (plg. Chappin, 1992). Tai leido pontifikui susitelkti ties tuo metu (XX a. pabaiga) Bažnyčiai svarbių aktualijų gvildenimo ir sprendimo būdų paieška: kovojo su žmogaus išnaudojimu, socialine nelygybe, kapitalistinio pasaulio „vartojimo diktatūra“, komunizmu, už žmogaus teises ir pan. Visų šių ir kitų temų neįmanoma gvildinti be solidaus doktrininio per ilgus šimtmečius nusistovėjusio Bažnyčios mokymo pagrindo apie Dievą, žmogų ir pasaulį. Šis mokymas kyla iš pačios Biblijos, saugotas ir puoselėtas Bažnyčios tėvų bei šventųjų mūsų dienas pasiekė Bažnyčios puoselėjamo Magisteriumo dėka. Visų pirma jis apima teologinį Dievo klausimą, Jo tapatybės suvokimą, tada aptaria iš to išplaukiančias kitas temas: antropologijos, sociologijos, ekleziologijos, pastoracijos ir t. t.

Klasikine termino prasme popiežius nebuvo grynas teologas. Jis buvo ganytojas, apaštalas, skelbėjas, mokytojas, poetas, rašytojas. Tiek, kiek buvo kunigas, vyskupas ir Katalikų Bažnyčios vadovas, gvildeno fundamentalius krikščionybės klausimus (Trejybės teologijos, kristologijos, antropologijos), siekdamas pritaikyti šiuolaikiniam pasauliui. Jam tai puikiai sekėsi. Jau pačioje pirmojoje enciklikoje „Redemptor hominis“ (RH) popiežius teigė, kad „žmogus yra Bažnyčios kelias, pagrindinis kelias visų tų kelių, kuriais privalo žengti Bažnyčia, nes žmogus – kiekvienas be išimties – buvo atpirktas Kristaus“ (RH, Nr. 14). Kitaip tariant, popiežius pabrėžia, kad Bažnyčios misija visada buvo, yra ir bus skelbti šią žinią: Kristus yra pasaulio ir žmonių atpirkėjas. Išganymas vyksta Bažnyčioje ir savo pilnatvę pasiekis eschatologiniuose laikuose – Dangaus karalystėje. Iš esmės popiežiaus teologinės enciklikos, kuriose tiesiogiai gvildenamos Dievo Trejybės temos, yra trys: „Redemptor hominis“ (1979 m.), kurioje kalbama apie Dievo Sūnų Jėzų Kristų ir Jo išganymo darbą. Dievo Tėvo tema gvildenama enciklikoje „Dives in misericordia“ (1980 m.). Apie Šventąją Dvasią, Jos veikimą istorijoje, Bažnyčioje ir žmoguje kalbama enciklikoje „Dominum et vivificantem“ (1986 m.). Taigi straipsnyje nagrinėsime šių enciklikų tematiką, pateikdami ne kruopščias jų santraukas, bet tam tikrą teologinį „raktą“, kuris leis suvokti popiežiaus mintį apie Dievą Trejybę.

Straipsnio objektas: Jono Pauliaus II trinitologijos enciklikos.

Straipsnio tikslas: išnagrinėti popiežiaus enciklikose aptinkamą Katalikų Bažnyčios doktriną apie Dievą Trejybę, atskleisti šio mokymo svarbą Bažnyčios Magisteriume ir tikinčiųjų gyvenime.

Darbo uždaviniai:

1. Glaustai pristatyti Dievo Trejybės doktriną Biblijoje ir Bažnyčios mokyje.
2. Apžvelgti Jono Pauliaus II enciklikas ir jų parašymo aplinkybes.
3. Atskleisti Dievo Tėvo, Sūnaus ir Šventosios Dvasios veikimo Bažnyčioje gaires.

Metodas: Šventojo Rašto hermeneutika, teologijos literatūros analizė, interpretacija, sintezė.

1. Dievo Trejybės samprata Biblijoje

Popiežius minėtose trijose enciklikose ir kituose savo raštuose aptardamas šią temą remiasi Šventojo Rašto mokymu apie krikščionių Dievą Trejybę. Biblijoje Dievo, kaip Tėvo, Sūnaus ir Šventosios Dvasios, samprata atsirado ne iš karto, ji evoliucionavo, kol savo pilnatvę pasiekė Jėzaus Kristaus asmenyje. Daugialypės Dievo sampratos Biblijoje raida istoriniu požiūriu buvo nenuosekli, ji susiklostė iš pavienių asmenų patirčių ir įžvalgų, buvo nulemta tam tikrų žydų tautos gyvenimo momentų. Senasis ir Naujasis Testamentai nėra tik grynai chronologinės knygos, veikiau religinės – teologinės patirties atspindžiai. Dažniausia ST minimas Dievo vardas yra JHWH: užfiksuotas 6830 kartų (Marangon, 1991, p. 401). Šio vardo pažinimas prasideda paties Dievo apsi-reiškimo momentu prie Horebo (Sinajaus) kalno, kuris aprašytas Išėjimo knygoje (Iš 3, 14). Vardo apreiškimas nesavitikslis, tad Dievas apsieiškia ne šiaip sau, bet norėdamas padėti, išgelbėti. Tą liudija ir sandoros sudarymas. Sandora (hebr. *Berit*) yra Dievo ir Izraelio tautos sandoris, prilyginamas vyro ir moters santykiams: tai Viešpaties ir Jo tautos, už kurią yra pasiruošęs mokėti meilės kainą, sužadėtuovės. Jis ištikimas ir kantrus, Jis laukia. Kas nori mylėti Dievą, turi mylėti ir tuos, kuriuos Dievas myli. Šventasis Izraelio Dievas JHWH veikia dėl žmonių. Apsieikšdamas Izraelio tautai Jis tarsi pasidalija: save dovanoja žmonėms, prisiima kitų tautų persekiojamo Izraelio pažeminimą, tampa keliauninku, atsiduoda Izraeliui, prisiimdamas viską – gyvenimą, istoriją, kt. Dievas apsigyvena tautoje tarsi šventykloje, kas rodo Jo malonę, meilę žmonėms.

Senajame Testamente svarbi monoteizmo tema. Tai viena pagrindinių Dievo Trejybės teologijos sampratų. Monoteizmas ST raštuose galutinai susiformavo Izraelyje tik Babilonijos nelaisvėje (plg. Iz 44, 6–8; 45, 6.18). Tai svarbu judaizmo religinei patirčiai. „Ryžtingas vien JHVH sąjūdis Izraelyje radosi nuo Babilonijos tremties“ (Vorglimler, 2003, p. 365). Nuo Egipto laikų Mozės sekėjams nebuvo svarbu, ar egzistuoja kiti dievai, jiems buvo svarbus asmeninis ryšys su savo Dievu JHWH. Patriarchų laikais pasitaikydavo religinio kulto sinkretizmo atvejų, bet jie neužgožė žydų vienatinio Dievo garbinimo. Monarchijos laikais kilo pranašų judėjimas (pvz., Elijas ir Elizejus IX a. pr. Kr.), kvietęs garbinti tik vieną Dievą JHWH. Kaip ryškų pavyzdį čia galima paminėti epizodą ant Karmelio kalno iš Pirmosios Karalių knygos

(1 Kar 18, 21). Ir Ozėjo knygoje (Oz 13, 4) pripažįstamas tik vieno Dievo kultas. Įstatymiškai karaliaus Jozijo reforma (641–609 m. pr. Kr.) įteisintas tik vieno Jahvės kultas. Biblinėje teologijoje tai vadinama *persilaužimo momentu*, arba galutiniu perėjimu nuo monolatrijos į monoteizmą. Nuo *neveiksmingo dievo* veikimo sampratos pereinama prie Jo vienintelio buvimo. Kadangi nėra kitų dievų, Jis vienintelis veikia pasaulyje ir istorijoje. Pranašas Izaijas sako: „Taip kalba Viešpats, Izraelio karalius ir atpirkėjas, Galybių Viešpats: „Aš esu pirmas, aš – paskutinis, kito dievo, be manęs, nėra. Kas prilįgsta man? Tegu pasirodo, – tegu pasako, pareiškia ir paaiškina man tai! Kas žiloje senovėje tautą sukūrė? Tai, kas turi įvykti, jiems tepasako! Nenusigąskite, nebijokite! Argi aš jau seniai to nepaskelbiau ir neapreiškiau? Jūs gi mano liudytojai: Argi yra kitas Dievas, be manęs? Ar yra kokia nors Uola, be manęs?“ (Iz 44, 6–8). Izraelio Dievas valdo pasaulį ir istoriją. Jis – pavydus Dievas, kitų dievų šalia savęs netoleruoja. Izraelis patyrė Dievą kaip realią veikiančią būtybę. Iš monoteizmo išplaukia išvada, kad Dievas yra ne abstrakti būtybė, o gyvas asmuo. Biblijoje tai tiesiogiai nepasakoma, bet nujaučiama.

Naujajame Testamente Dievas Jėzaus Kristaus asmenyje apsiareiškė visiškai ir galutinai. Jėzus atskleidė, kad Viešpaties esmė yra trejybinė meilė. Tai reiškia, kad išganymo istorijos tikrasis veikėjas yra ne tik Dievas, suvoktas kaip Izraelio Jahvė, bet tas Dievas yra Tėvas, Sūnus ir Šventoji Dvasia. Krikščionių tikėjimas iš esmės yra ne tiek Izraelio Dievo išpažinimas, kiek tikėjimas į Jėzų Kristų, taigi krikščionybė yra neatsiejama nuo Kristaus iš Nazareto asmens. Jo asmuo yra galutinė Dievo žinia žmogui, nes Išganytojas padeda suprasti, kas yra Dievas, žmogus, pasaulis, apreiškimas, malonė, atpirkimas, bažnyčios bendruomenė, ateitis, mirtis ir gyvenimas, etika ir tikėjimas. Savo žemiškojo gyvenimo metais Jėzus niekam per prievartą neprimetė savo naujienos apie Dangaus karalystę, tik siūlė ją priimti, ne įrodinėjo Dievo buvimą, o jį parodė. Kvietė pasaulyje ir pačiame tikėjime išvelgti kažką naujo, kito. Dažnai kartodavo: „Jei nori būti tobulas, eik parduok, ką turi, išdalyk vargšams, tai turėsi lobį danguje. Tuomet ateik ir sek paskui mane“ (Mt 19, 21) arba „kas turi ausis klausyti – teklauso“ (Mk 4, 9). Net skausmo ir kančios akivaizdoje Jėzus išliko žmogiškas, ne dieviškas. Jis puikiai suvokė, kad Dievas, net ir būdamas visagalis, negali priversti žmogaus Jo mylėti.

Kristus „išgyveno sielvartą, baimę, apleistumą, net kažką panašaus į depresiją. Vis dėlto jis ištverė, nes žinojo, kad visatos centre yra Tėvas, meilės Dievas, kuriuo gali pasikliauti. (...) Jėzaus atsakymas kenčiantiems ir „nieko vertiems“ žmonėms leidžia išvysti Dievo širdį“ (Yancey, 2002, p. 177). Kristaus žinia apie Dievą yra ta, kad šiandien įvyko mūsų išganymas, šiandien yra maloningas Viešpaties metas, šiandien Kristuje skleidžiasi reali Dievo karalystė. „Atėjo įvykdymo metas, Dievo karalystė čia pat! Atsiverskite ir tikėkite Evangelija!“ (Mk 1, 15). Kristus iš esmės akcentuoja šiuos dalykus:

- Dievo artumą. Viešpaties transcendencija, Jo nepasiekiamumas palytėjo pasaulį Jo asmenyje, čia ir dabar.
- Išganyimą. Dievo viešpatavimo skelbimas – tai išganyimo žinios skelbimas. Tai yra geroji naujiena – Evangelija. „Naujieji laikai“ jau atėjo, tad reikia iš naujo interpretuoti Torą.
- Dievo iniciatyvumą. Tik Dievo veikimu gali realizuotis Jo karalystė. Tai dovanai vyksta per Kristų Šventojoje Dvasioje. Viskas yra malonė, niekas neprivertė Dievo to daryti, „nepatarė“ pradėti realizuoti savo karalystės, tad iniciatyva priklauso tik Jam pačiam. Jis pirmas žengia žingsnį – artėja prie žmogaus (Sattler, Schneider, 1995, p. 94).
- Dievo karalystę. Ji jau prasidėjo žemėje ir galutinai išsipildys amžinybėje.

Trinitologijai ypač svarbi Evangelija pagal Joną. Niekur kitur Biblijoje nesurasime tiek Dievo „apibrėžimų“, kaip šv. Jono teologijoje: „Dievas yra dvasia“ (Jn 4, 24); „Dievas yra šviesa“ (1 Jn 1, 5); „Dievas yra meilė“ (1 Jn 4, 8.16). Evangelijoje pagal Joną pirmiausia aprašoma, kaip Dievas buvo pasaulyje (Jn 4, 24). Dievo meilę kūrinijai atskleidžia Sūnaus dovanojimas pasauliui (Sattler, Schneider, 1995, p. 99): „Dievas taip pamilo pasaulį, kad atidavė savo viengimį Sūnų, kad kiekvienas, kuris jį tiki, nepažūtų, bet turėtų amžinąją gyvenimą“ (Jn 3, 16). Sūnaus veikimas visiškai atitinka Tėvo veikimą. Tėvas ir Sūnus mylėdami yra viena, o atsiuntus pasauliui Šventąją Dvasią Jie lieka pasaulyje ir Bažnyčioje, kad išmokytų tikinčiuosius mylėti Dievą. Apaštalas Jonas savo Pirmajame laiške teigia, kad „kiekvienas, kas myli, pažįsta Dievą“ (1 Jn 4, 7), nes taip dalyvauja Dievo Trejybės gyvenime,

t. y. puoselėja amžinus meilės santykius su Tėvu, Sūnumi ir Šventąja Dvasia: „Pati Dievo Būtis yra meilė“ (KBK, Nr. 221). Evangelijos pagal Joną kristologija labai skiriasi nuo sinoptinių evangelijų. Čia Jėzus neturi jokių ryšių su nusidėjėliais (išskyrus vieną nusidėjėlę), beveik nedaro stebuklų, neatlieka egzorcizmų ir daug kalba apie save. Sinoptinėse evangelijose pagrindinė Kristaus skelbiama žinia yra Dangaus karalystė, o Evangelijoje pagal Joną – Jis pats (Penna, 1999, p. 388; Kysar, 1992, p. 931). „Jono raštuose nuolat kalbama apie pergalę prieš „šio pasaulio kunigaikštį“, kurią Jėzus Kristus pasiekė ir kurią tikintieji švenčia tikėdami“ (Werbeck, 1993, p. 175).

Gana vėlai pasirodžiusioje Evangelijoje pagal Joną trejbinis Tėvo, Sūnaus ir Šventosios Dvasios santykis ypač glaudus. Tėvo meilė Sūnui, taigi tėviška meilė gyvenimui reiškiasi tuo, kad Tėvas Sūnui atskleidžia visas pasaulio paslaptis iki mirusiųjų prikėlimo. „Ketvirtosios Evangelijos Kristus yra dieviškųjų slėpinių apreiškėjas“ (Penna, 1999, p. 397). Tėvas vaizduojamas kaip pažįstantis gyvenimo pilnatvę, turintis ją savyje. Jo nuopelnas, kad ir Sūnus turi gyvybę savyje (Jn 5, 26). Dievo tėvystė pasireiskia Sūnaus pasiuntimu (Jn 5, 36), tuo, kad Tėvas atiduoda savo Sūnų žmonėms kaip maistą (Jn 6, 27) – tikrąją dangaus duoną (Jn 6, 32). Taip pat tuo, kad suburiami Sūnaus sekėjai, kuriems Jis tampa amžinuoju gyvenimu (Jn 6, 37–40). Tėvas teikia ne tik prigimtinių ir antgamtinių (Jn 6, 32), bet ir amžinąjį gyvenimą: „Tokia mano Tėvo valia, kad kiekvienas, kuris regi Sūnų ir tiki jį, turėtų amžinąjį gyvenimą, todėl aš jį prikelsiu paskutiniąją dieną“ (Jn 6, 40). Akivaizdu, kad gyvenimo troškimas, buvimas už gyvenimą ir buvimas pačiu gyvenimu yra Tėvas; apsisprendimas už gyvenimą, ryžtingas jo priėmimas iš Tėvo ir konkretus turėjimas – Sūnus: „Kaip mane siuntė gyvasis Tėvas ir aš gyvenu per Tėvą, taip ir tas, kuris mane valgo, gyvens per mane“ (Jn 6, 57). Mylintysis Jėzų kaip Sūnų ir Dievo žodį, myli ir Tėvą, nes tas, kuris myli Tėvo Sūnų, myli ir savo paties ištakas – Tėvą (Jn 16, 27). Žmonėms, kuriuos Jėzui buvo pavedęs, svarbu išsaugoti ištikimybę Tėvui (Jn 17, 11). Pirmajame Jono laiške sakoma, kad Tėvas yra tas, kuriame Sūnus tampa mums apčiuopiamu gyvenimu: „Kas buvo nuo pradžios, ką girdėjome ir savo akimis regėjome, ką patyrėme ir mūsų rankos lietė, – tai skelbiame apie gyvenimo Žodį. Gyvenimas pasirodė, ir mes regėjome ir liudijame, ir skelbiame jums

amžinąjį gyvenimą, kuris buvo pas Tėvą ir pasirodė mums. Ką matėme ir girdėjome, skelbiame ir jums, kad ir jūs turėtumėte bendravimą su mumis. O mūsų bendravimas yra su Tėvu ir su jo Sūnumi Jėzumi Kristumi. Ir tai mes rašome, kad mūsų džiaugsmas būtų tobulas“ (1 Jn 1, 1–4).

Evangelija pagal Joną atskleidžia dieviškąjį Tėvo, Sūnaus ir Dvasios bendravimą (Fabris, 1991, p. 663). Tai ne tik liudijimas, kad Aš ir Tėvas esame viena (Jn 10, 30), bet ir tai, kad Jėzus, kaip Dievo Sūnus, yra Tėve (Jn 14, 20) ir iš Jo atėjęs (Jn 16, 27), taigi abipusį Tėvo ir Sūnaus santykį. Kita eilutė atskleidžia, kad Sūnus, atėjęs iš Tėvo, vėl pas Jį grįžta (Jn 16, 10). Taigi Tėvo ir Sūnaus santykį vertindami Evangelijos pagal Joną kontekste, galėtumėme jį vadinti abipusiu Jų tarpusavio santykiu – vienas į kitą ir vienas kitame. Tėvas siunčia Šventąją Dvasią Jėzaus vardu: „O Globėjas – Šventoji Dvasia, kurį mano vardu Tėvas atsiųs, – jis išmokys jus visko ir viską primins, ką esu jums pasakęs“ (Jn 14, 26).

Biblijos Dievas iš esmės yra slėpinys, Jis – nematomas: „Dievo niekas niekada nėra matęs“ (Jn 1, 18). Laiške žydams (NT) Jis vadinamas „neregimuoju“ (Žyd 11, 27). Dievo sampratos ST ir NT pasikeitimą tiksliai apibūdino P. Jansei: „Senajame Testamente pabrėžiama didelė praraja tarp Dievo ir žmonijos. Dievas yra aukščiausiasis, visagalis, transcendentinis, ir ribotas kontaktas su juo žmogui rizikingas. (...) Neškite ant altoriaus tik avinėlius, kurie yra be dėmės. Nelieskite Sandoros skrynios. Tegul ją visada gaubia dūmai, jei pažvelgsite į ją – mirsite. Niekada neženkite į Šventų Švenčiausią vietą – tai galima tik vyriausiajam kunigui ir tik kartą per metus. (...) Jėzus radikaliai pakeitė mūsų požiūrį į Dievą – jis Dievą priartino. Žydams, pažinėjusiems tolimą, neišreiškiamą Dievą, Jėzus atnešė žinią, kad Dievas rūpinasi net laukų žole, maitina žvirblius, yra suskaičiavęs plaukus ant žmogaus galvos. Žydams, kurie nedrįso net jo vardo ištarti, Jėzus perteikė sukrečiantį aramėjų kalbos žodžio *Abba* intymumą“ (Yancey, 2002, p. 293–294).

Taigi šis neregimas Dievas apsireiškia per Jėzų Kristų Šventojoje Dvasioje, taip pranešdamas apie save: žmogus, išgelbėtas Kristaus mirtimi ir prisikėlimu, yra pašauktas tapti Dievo Trejybės gyvenimo dalininku. „Savo trejybinės Būties pėdsakus Dievas paliko savojoje kūrinijoje ir apsireikšdamas Senajame Testamente, tačiau Švenčiausioji Trejybė, kaip dieviškosios Būties intymiausias gyvenimas, yra protui nesuvokiama paslaptis; ji buvo

neprieinama paslaptis ir Izraelio tikėjimui iki Dievo Sūnaus Įsikūnijimo bei Šventosios Dvasios atsiuntimo“ (KBK, Nr. 237).

Logiška, kad apreiškimo įvykio centre yra Žodžio klausymas, o ne regėjimas. Svarbu „tikėjimas iš klausymo“ (Rom 10, 17). Krikščionis yra skelbiamas Žodžio klausytojas. Žinoma, Žodžio skelbimas neatsiejamas nuo vaizdo (Špidlik, 2000, p. 20). Pats Dievas, ST draudęs kurti Jo atvaizdus, savo „atvaizdą“ paliko žmogui. NT Dievo atvaizdas yra Jėzus Kristus, Jis yra Dievo ikona (2 Kor 4, 4), nes yra eschatologinis / naujasis Adomas (1 Kor 15, 45): „Jėzus apreiškė, kad Dievas yra „Tėvas“ visiškai netikėta prasme: Jis yra ne vien Kūrėjas, Jis nuo amžių yra Tėvas santykiyje su savo vienatiniu Sūnumi, kuris savo ruožtu nuo amžių yra Sūnus tik santykiyje su savo Tėvu: „Niekas nepažįsta Sūnaus, tik Tėvas, nei Tėvo niekas nepažįsta, tik Sūnus ir kam Sūnus panorės apreikšti“ (Mt 11, 27)“ (KBK, Nr. 240).

Žmogaus atsakas Dievui yra tikėjimas. ST Dievo kalbėjimas per patriarchus ir pranašus NT pasiekia pilnatvę Jėzuje Kristuje. Žmogus į Dievą siekį Jį išganyti atsiliepia tikėdamas Kristų. Tikėti Kristų reiškia įsisąmoninti, kad esi Dievo priimamas ta pačia meile, kuria priimamas ir Jo Sūnus.

Visą ST ir NT Dievo apreiškimo turinį bei esmę sudaro Dievo Trejybė: Tėvo, Sūnaus ir Šventosios Dvasios. Iš to seka trys pagrindinės Katalikų Bažnyčios dogmos:

- Trejybė yra „viena prigimtis trijuose asmenyse“.
- Jėzus Kristus yra „vienas asmuo, turintis dvi prigimtis: dieviškąją ir žmogiškąją“.
- Bažnyčia yra „vienas asmuo daugelyje asmenų“, t. y. Šventoji Dvasia, kaip asmuo, veikia Bažnyčioje ir suvienija mus (daugelį) Kristuje (KBK, Nr. 253–256; 790–791; 797–798).

2. Popiežiaus trinitologinės enciklikos

Iš esmės, kaip minėta, popiežiaus mokymas išdėstytas vadinamajame „Trejybės teologijos triptike“: enciklikose apie Tėvą, Sūną ir Šventąją Dvasią. Toks Dievo slėpinio traktavimas buvo būdingas daugeliui teologų. Pavyzdžiui, rusų stačiatikių teologas tėvas Sergejus Bulgakovas panašiai Trejybės

klausimui skyrė trilogiją: „Dievo Avinėlis“ (1933 m.) – traktatas apie Dievą Tėvą ir Jo Sūnų, „Guodėjas“ (1936 m.) – mokymas apie Šventąją Dvasią, „Avinėlio nuotaka“ (1945) – mokymas apie Bažnyčią, kylančią iš Trejybės „gelmių“. Remdamasis šia praktika, katalikų teologas Hans’as Urs’as von Balthasar’as sukūrė savo teologinės estetikos *opus Magnus*. Tokių pavyzdžių galėtume pateikti ir daugiau. Grįžkime prie Jono Pauliaus II.

Pirmoji enciklika „Redemptor hominis“ apie žmonių Atpirkėją gali būti traktuojama kaip pagrindinis raktas suvokti popiežiaus mintį apie Dievą ir žmogų bei jų tarpusavio santykį. Čia slypi visą pontifikatą nusakančios gairės. Tai yra kalbėdamas apie Dievo Sūnų kaip Atpirkėją akcentuoja žmogaus svarbą. Popiežius remiasi šv. Augustino mintimi, kad pirmojo žmogaus Adomo nuodėmė buvo „laiminga kaltė“ (lot. *felix culpa*) ta prasme, kad ji „pažadino“ mums Atpirkėją – Jėzų Kristų, naująjį ir galutinį Adomą. Dievas, siųsdamas žmonijai Atpirkėją, pačiu šiuo faktu akcentuoja žmogaus garbę ir orumą, nes Dievo kūrinys žmogus nusipelnė tokios malonės iš dangaus – būti pašauktas į amžinybę per Jėzaus Kristaus asmenį. Augustinas Adomo nuodėmę vadino „laiminga“, turėdamas galvoje tai, kad po jos sulaukėme didelio džiaugsmo – Kristaus įsikūnijimo, atpirkimo ir galiausiai prisikėlimo iš numirusiųjų. Todėl po atpirkimo įvykio žmogus yra išganyta būtybė, tai yra į amžinybę pašauktas žmogus: atpirktas, pašventintas, nuteisintas ir Danguos karalystės vertas. Ši teologinė / antropologinė mintis popiežiaus plėtojama daugelyje kitų enciklikų apie žmogaus gyvybės vertę (*Evangelium Vitae*), socialinį teisingumą (*Sollicitudo rei socialis*) ir kitose. Jonas Paulius II rašo: „Kristus – pasaulio Atpirkėjas – vieninteliu ir nepakartojamu būdu pasiekė žmogaus paslaptį, įėjo į žmogaus „širdį“. Todėl Vatikano II Susirinkimas teisingai moko: „Iš tiesų tikrai įsikūnijusio Žodžio paslapyje tikrai išaiškėja ir žmogaus paslaptis. Pirmasis žmogus Adomas buvo ano būsimojo (Rom 5, 14), būtent Viešpaties Jėzaus Kristaus įvaizdis. Kristus, galutinis Adomas, apreikšdamas Tėvo ir Jo meilės slėpinį rodo žmogui, koks turėtų būti žmogus, koks jo aukščiausiasis pašaukimas. Tad suprantama, kad jame anksčiau minėtos tiesos suranda savo šaltinį ir pasiekia savo aukštumas. Jis yra „neregimojo Dievo atvaizdas“ (Kol 1, 15), tobulas žmogus, kuris Adomo vaikams sugrąžino dieviškąjį pašaukimą, sugriautą pirmosios nuodėmės. Ka-

dangi Jame žmogiškoji prigimtis priimta, o ne sugriauta, ji ir mumyse iškelta į kilnumo aukštumas, nes pats Dievo Sūnus įsikūnijęs tam tikru būdu dalyvauja kiekvieno žmogaus likime“ (RH, Nr. 8).

Iš dalies popiežius remiasi šv. Anzelmo iš Aostos ir šv. Irenėjaus teologine mintimi, kad krikščionių idėja apie įsikūnijimą Dievo garbės neneigia. Tokia jo laikysena buvo nukreipta prieš žydus ir musulmonus, kurie sunkiai įsivaizdavo, kad Dievas, Aukščiausiasis ir Visagalis, gali „ryžtis nusileisti“ iš savo aukštybių į žemę ir išgelbėti žmogų nuo blogio, velnio ir mirties. Šv. Anzelmas savo garsųjį veikalą pavadino „Kodėl Dievas tapo žmogumi?“ (lot. *Cur Deus Homo?*). Visų pirma jis siekė parodyti, kad be Kristaus įsikūnijimo žmonijos išgelbėti būtų buvę neįmanoma. Jis įrodinėjo, kad žmonijos išganymas yra paties Dievo intencija per Jėzaus įsikūnijimą pasiekti savo tikslą – išvaduoti žmogų. Baigdamas šią analizę Anzelmas išplėtojo atpirkimo teoriją, kuri ir šiandien tebeveikia Vakarų teologinę mąstyseną (plg. Muller, 1999, p. 464). Anzelmas iš pradžių kalba apie nuodėmę ir jos padarinius. Ir daro išvadą, kad bausmė už atsisėsimą yra būtina. Žmonija, palikta viena, šio klausimo nepajėgi išspręsti. Sutrikdyta kosminė tvarka negali būti atstatyta. Pasak Anzelmo, bausmė nebus adekvatus sprendimas. Ji paliks neišspręstą Dievo planą kūrinijos atžvilgiu. Čia jis daro išvadą, kad būtinas įsikūnijimas. Skola Dievui turi būti sumokėta ir žmonija privalo tai atlikti, bet be įsikūnijimo yra nepajėgi. Taigi pirminis Dievo sprendimas sukurti žmoniją, jos nuodėmės faktas, Dievo Sūnaus įsikūnijimas nukreipti į dieviško tikslo siekimą. Taigi įsikūnijimas yra būtina išganymo sąlyga. Šią mintį plėtoja ir popiežius: „Jėzus Kristus, gyvojo Dievo Sūnus, tapo mūsų sutaikytoju su Tėvu. (...) Pasaulio atpirkimas – toji sukrečianti meilės paslaptis, kurioje tarsi naujai „pasikartoja“ sukūrimo paslaptis, – savo giliausia esme yra žmogaus išteisinimas vienoje žmogiškoje Širdyje – Viengimio Sūnaus Širdyje, kad ji galėtų padaryti teisas širdis daugelio žmonių, kurie tame amžinajame vienatiniame Sūnuje amžiams tapo išrinkti sūnumis ir pašaukti malonei, pašaukti meilei“ (RH, Nr. 9).

Apskritai ši enciklika yra dieviškojo apreiškimo analizė. Tai tąsa tos perspektyvos, kurią nubrėžė Vatikano II Susirinkimas dokumente „Dei Verbum“, kur skaitome: „Dėl savo gerumo ir išminties Dievas panorėjo apsireikšti ir atskleisti savo valios slėpinį (plg. Ef 1, 9), kuriame žmonės per Kristų, įsikūni-

jusį Žodį, Šventojoje Dvasioje pasiekia Tėvą ir tampa dieviškosios prigimties dalininkais (plg. Ef 2, 18; 2 Pt 1, 4). Todėl apsireikšdamas neregimasis Dievas (plg. Kol 1, 15; 1 Tim) iš didžios meilės prabyla žmonėms kaip draugams (plg. Iš 33, 11; Jn 15, 14–15) ir su jais kalbasi (plg. Bar 3, 38), norėdamas juos pakviesti ir priimti į savo bendrystę“ (DV, Nr. 2). Popiežiaus teigimu, Šventojo Rašto įkvėpimas matomas platesniame apreiškimo ir jo perdavimo kontekste: Šventoji Dvasia įkvėpia, drąsina ir vadovauja gausiam pranašų, išminčių, apaštalų, mokytojų būriui. Atlikus šventųjų knygų redakciją, ta pati Dvasia tęsia savo darbą, apšviesdama šventųjų puslapių aiškintojus bei skaitytojus, kurie maitina savo tikėjamą įkvėptomis knygomis. Jėzus Kristus, kaip apreiškimo viršūnė, yra Dievo meilės atspindys. Tas, kuris niekada nepažino nuodėmės, tapo „nuodėme“ dėl mūsų, kad mes, krikščionys, gyventume amžinąjį gyvenimą (Fisichella, 2003, p. 36). Jonas Paulius II pabrėžia, kad Kristus pakilo virš nuodėmės, velnio žabangų, silpnųjų, pagaliau pačios mirties. Dievo meilė Jėzaus asmenyje visada pasiruošusi pakelti, užjausti, paguosti, atleisti. Visada „pasiruošusi“ pasitikti grįžtantį sūnų palaidūną. Tokią meilę popiežius enciklikoje vadina gailestingumu. Dievas parodė gailestingumą žmogui – tai dieviškojo apreiškimo esmė. Tokia meilė / gailestingumas negalėjo likti „uždaryti“ Dievo – Trejybės „viduje“, imanentinėje Trejybėje, bet turėjo apsireikšti kūriniui ir žmonėms.

Šios teologinės mintys, lyg pagrindinis leitmotyvas, „raudonas siūlas“, vingiuojantis per visas 14-a popiežiaus enciklikų. Beveik kiekvienoje bent trumpam prie šių idėjų grįžtama. Jėzus iš Nazareto apreiškė Dievo Tėvo meilę Šventosios Dvasios galybėje, kuri veikia Bažnyčioje. Trys teologinės enciklikos yra ir kitų enciklikų pagrindas, pavyzdžiui, „Redemptoris missio“ (1990 m.), „Redemptoris mater“ (1987 m.), „Ecclesia de Eucharistia“ (2003 m.).

Enciklikoje „Dives in misericordia“ apie Dievo gailestingumą šventasis tėvas išsamiau analizuoja Dievo Tėvo meilę savo sukurtajam pasauliui. Popiežius rašo: „Mesijinė žinia apie gailestingumą turi ryškų dieviškąjį ir žmogiškąjį pobūdį. Kristus, kaip mesijinių pranašysčių išsipildymas, įgyvendina meilę ir ją labiausiai parodo kenčiantiesiems, nuskriaustiesiems ir nusidėjėliams, priartina žmonėms ir tobuliausiai parodo Tėvą, kuris yra „kupinas gailestingumo“ Dievas“ (DM, Nr. 3). Šis gailestingumas kyla iš pačios Trejybės gelmės, dieviškųjų asmenų tarpusavio meilės santykio. Čia popiežius remiasi šv. Augusti-

no mintimi, kad „egzistuoja Dievuje pasidalinta meilė, kai trečiasis asmuo yra mylimas bendruomenėje ir kai dviejų asmenų jausmas susietas į vieną meilės jausmą trečiam asmeniui“ (San Agostino, IX, Nr. 2). Asmenų skirtingumo Trejybėje pagrindas yra ne Dievo prigimtis ar esmė, o būtent asmuo. Dieviškoji prigimtis pati savaime negimdo, nėra pagimdyta ir nekyla, bet yra Tėvas, kuris gimdo, Sūnus, kuris yra pagimdytas, ir Šventoji Dvasia, kuri kyla. Taigi skiriasi asmenys, o prigimtis išlieka bendra. Tėvas yra pasiaukojamos tėviškos meilės, Sūnus – pasiaukojamos sūniškosios meilės, Šventoji Dvasia – džiaugsmingos meilės išraiška. Dokumente teologiškai traktuojama Dievo gailestingumo svarba Senajame ir Naujajame Testamentuose, glaustai apžvelgiama žmogaus nuodėmingumo priežastis, mergelės Marijos vaidmuo ir pabaigiama Bažnyčios, kaip gailestingumo liudytojos ir susitaikymo su Dievu „vietos“, analize. „Bažnyčia išpažįsta Dievo gailestingumą ir juo gyvena savo išsamia tikėjimo patirtimi ir savo mokymu: ji nuolat žvelgia į Kristų, koncentruojasi į jį, į jo gyvenimą ir Evangeliją, į jo kryžių ir prisikėlimą, į visą jo slėpinį. Visa, kas sudaro Kristaus „regėjimą“ gyvenime tikėjime ir Bažnyčios mokyme, priartina mus prie „Tėvo regėjimo“ ir prie jo švento gailestingumo. Bažnyčia ypatingiau išpažįsta Dievo gailestingumą ir teikia jam garbę, kreipdamasi į Kristaus Širdį“ (DM, Nr. 13).

Enciklikoje „Dominum et vivificantem“ popiežius apžvelgia Šventosios Dvasios pasireiškimo Biblijoje aspektus, ypač Jėzaus Kristaus veikloje, taip pat Dvasios, kaip tiesos reiškėjos, vaidmenį krikščionio gyvenime ir tos pačios Dvasios veikimą visuotinėje Bažnyčioje. Naujajame Testamente, anot pontifiko, matome Dvasios asmeniškumą: ji laisva veikti, gali išlaisvinti tikinčiuosius. Dvasia kyla iš Dievo Tėvo širdies. Ji visada siunčiama kartu su gyvenimo dovana, taigi yra susijusi su gyvuoju Senojo Testamento Dievu JHWH. Senojo Testamento pranašai bylojo, jei žmogus gyvas, jame gyvena Dievo dvasia (hebr. *Ruach*). Naujajame Testamente Jėzus kalba apie amžinąjį gyvenimą. Jo dvasia teikia ne tik žemiškąją gyvybę, bet ir amžinąjį gyvenimą. Panašią mintį atrandame ir Katalikų Bažnyčios Katekizme: „Kai pagaliau Kristus buvo pašlovintas, Jis iš Tėvo gali atsiųsti Dvasią tiems, kurie Jį tiki: Jis perduoda jiems savo šlovę, tai yra Šventąją Dvasią, kuri pašlovina Jį“ (KBK, Nr. 690). Jėzus iš Nazareto, po mirties Tėvo pašlovintas, tapo vieninteliu Šventosios Dvasios siuntėju savo sekėjams, kad šie sukurtų į

Jį panašią bendruomenę. „Šventoji Dvasia yra ne sukurta ar pagimdyta, bet kylanti iš Tėvo ir Sūnaus“ (DS, Nr. 75). Katalikų Bažnyčios Katekizme teigiama, kad dieviškieji asmenys yra skirtingi. Dievą išpažįstame vieną, bet ne vienasmenį. Tėvas, Sūnus, Šventoji Dvasia – tai ne tik vardai, žymintys tam tikrą dieviškojo buvimo būdą, jie patys yra skirtingi: „Ir Sūnus nėra Tėvas, ir Tėvas nėra Sūnus, ir Šventoji Dvasia nėra nei Tėvas, nei Sūnus. Skirtinga jų kilmė: tai Tėvas, kuris gimdo, Sūnus, kuris gimdomas, Šventoji Dvasia, kuri kyla. Dieviškoji Vienybė yra Trejybinė“ (KBK, Nr. 254). Apie Šventąją Dvasią Dievuje Trejybėje galima teigti, kad:

- Dvasia yra Dievo (lot.) *ex-stasis*: pasigėrėjimas, išėjimas iš savęs, ekstazė.
- Dvasia yra ir Dievo (lot.) *dia-stasis*: buvimo kartu džiaugsmas, bendrystė.

Šventoji Dvasia išliejama Sekminių dieną, tai reiškia, kad ji yra velykinė dovana – dovana, kilniai susieta su Kristaus Velykomis. Bažnyčia, švęsdama šį velykinį slėpinį savo sakramentiniame gyvenime, vis labiau panašėja į prototipą – Kristų, taigi yra Šventosios Dvasios įkvepiama ir vedama. Dvasios veikiami tikintieji dalijasi Dievo Tėvo ir Sūnaus šlove bei garbe. Bažnyčia yra tikinčiųjų bendruomenė, įsteigta Sūnaus ir Šventosios Dvasios, Jėzui Kristui prisikėlus, tos pačios Dvasios nuolat palaikoma, tvirtinama ir gaivinama. Dvasia skatina Bažnyčią skelbti mirusįjį ir prisikėlusįjį. Bažnyčioje Šventoji Dvasia veda žmones pas Sūną, o Sūnus juos veda pas Tėvą. Dvasia visą kūriniųą kreipia į ateitį, istorijai suteikia sakralumo. Padeda eiti į eschatologinį laiką, Dangaus Karalystę. Popiežius rašo: „Žmogus yra Bažnyčios kelias, pagrindinis kelias visų tų kelių, kuriais privalo žengti Bažnyčia, nes žmogus – kiekvienas be išimties – buvo atpirktas Kristaus, kadangi su žmogumi – kiekvienu be išimties – Kristus yra koku nors būdu susivienijęs, net jeigu žmogus to ir nesuprastų: Kristus, kuris už visus numirė ir prisikėlė iš numirusųjų, teikia per savo Dvasią šviesos ir jėgų, kad žmogus galėtų pasiekti savo didį pašaukimą“ (DEV, Nr. 14).

Verta pabrėžti, kad visų trijų aptartų enciklikų pabaigose pabrėžiama, jog Bažnyčios misija – evangelizuoti pasaulį. Pirmasis Gerosios naujienos skel-

bėjas buvo Kristus, kupinas šventosios Dvasios galios ir Dievo Tėvo meilės. Jis skelbė tiesą apie Dievą, žmogų ir pasaulį. Tad viena pagrindinių Bažnyčios skelbimo priedermių – skelbti ir liudyti tiesą. Šios minties atgarsių aptinkame enciklikose „Veritatis splendor“ (1993 m.) ir „Evangelium vitae“ (1995 m.), kuriose popiežius aptaria fundamentalius žmogiškosios egzistencijos klausimus: gyvybės ir paskirties žemėje, gyvenimo prasmės, žmogiškosios prigimties esmės, gyvenimo ir mirties prasmės. Žmogus ir pasaulis analizuojami Dievo Trejybės šviesoje, kūrinija ir žmonija yra Dievo kūriniai, tad šventa ir jų prigimtis, taigi negalima ja manipuliuoti, jos niekinti, naikinti, negerbti (Fisichella, 2003, p. 41).

Išvados

Jonas Paulius II buvo ypatingas popiežius. Tapo palaimintuoju ir šventuoju. Jo mokymas rėmėsi Šventuoju Raštu, Tradicija ir ankstesnių popiežių mokymu. Tai buvo tiesos žmogus, ištikimas Dievui, Katalikų Bažnyčiai, daug dėl visuotinės Bažnyčios nuveikęs. Dievo Trejybės tema puikiai atsiskleidžia trijose vadinamosiose *Trejybės teologijos* enciklikose: „Redemptor hominis“, „Dives in misericordia“, „Dominum et vivificantem“. Šventasis tėvas remiasi tradiciniu mokymu apie Viešpatį, kuris yra vienos prigimties, bet trys skirtingi asmenys. Šiuo požiūriu vertingas yra Bazilijaus Didžiojo įnašas į Trejybės teologiją, kuri tapo klasikine. Jis įvardijo kiekvieno Trejybės asmens tapatumą / skirtingumą, pabrėždamas Jų vienybę. Graikiški teologijos terminai *hypostasis* / *prosopon* vėliau išversti į lotynų kalbą kaip *persona* (asmuo), gr. *ouzia* – lot. *natura* (prigimtis / esmė). Asmuo suvokiamas kaip individualus būdas egzistuoti, prigimtis/ esmė yra substancija, neapibrėžtas egzistencijos būdas. Bendra Trejybės prigimtis pagrindžia kiekvieną asmenį. Kristus yra (gr.) *homoouzos* su Tėvu, t. y. tos pačios prigimties / esmės. Švenčiausioji Trejybė – tai trys skirtingi (gr. *hipostasis*) tos pačios prigimties (gr. *homoouzos*) asmenys. Taigi kiekvienas asmuo apreiškia vientisą Dievo prigimtį, tik skirtingai, kaip būdinga tik jam vienam. Dievas yra grynai dvasinis subjektas, apsireiškiantis trimis skirtingais būdais. Ši doktrina minėtose enciklikose ir atsiskleidžia. Po doktrininio mokymo apie Dievą visos trys

enciklikos pabaigiamos pastoraciniu imperatyvu Bažnyčiai ir tikintiesiems, užtariant Dievo Motinai Mergelei Marijai, liudyti šias tiesas pasauliui. Tai viena esminių Bažnyčios pasiuntinybės pasauliui dalių. Tikintieji negali „uždaryti“ tiesos kažkokiame abstrakčiame buvime. Krikščionys tiesa dalijasi, nes ir Dievas dalijasi savo meile. Liudyti Dievo meilę žmogui reiškia gyventi tiesoje ir Aukščiausiojo malonėje. Popiežius enciklikoje „*Veritatis splendor*“ teigia: „Dievo malonei padedant ir žmogaus laisvei bendradarbiaujant, vilties dvasinė erdvė visada lieka atvira žmogui. Jėzaus išganingame Kryžiuje, Šventosios Dvasios dovanojime, sakramentuose, kurie trykšta iš perverto Atpirkėjo šono (plg. Jn 19, 34), tikintysis nuolat semiasi malonės ir galios, net sunkiausiomis aplinkybėmis laikytis švento Dievo įstatymo“ (VS, Nr. 103).

Tikinčiajame apsigyvena Viešpaties malonė, o tai reiškia, kad žmogų aplanko pats Dievas per Šventąją Dvasią Jėzuje Kristuje. Tikintysis gali dalyvauti Trejybės meilės gyvenime. Apaštalo Pauliaus teigimu, esame Dievo įšūniai ne pagal prigimtį (toks tėra tik Kristus), bet malonės dėka. Vidinis tikinčiojo santykis formuojasi ne Dievo prigimties ir žmogaus asmens, bet Dievo asmens ir žmogaus asmens lygmeniu. Žmogus gali bendrauti su Dievu kaip Tu ir Tu. Dievas yra ne substancija ar koks nors grynasis aktas (lot. *actus purus*), o gyvas asmuo. Taigi Dievo veikimas per Šventąją Dvasią, nukreiptas į tikintįjį, arba Viešpaties malonės buvimas jame yra Dievo ir žmogaus susitikimo esmė. Dievas apsireiškė kaip Tėvas, įsikūnijęs Sūnuje ir Šventajai Dvasiai veikiant buvoja mūsų širdyje. Malonė yra Dievas Trejybė, laisvai save dovanojantis ir gelbstintis. Taip Dievo (Tėvo, Sūnaus ir Šventosios Dvasios) valia esame pajėgūs atsakyti į jo kvietimą užmegzti su Juo santykį ir puoselėti jį visą gyvenimą. Dievas Tėvas negali būti be Sūnaus, kaip ir Sūnus – be Tėvo. Gyvenimas Dievuje – tai abipusis Tėvo ir Sūnaus meilės ryšys, iš kurio kyla Šventoji Dvasia, o Dievo ir žmogaus tarpusavio santykis atnaujiną patį žmogų – jis tampa kūrinium pagal Dievo norą. Taip žmogaus nusidėjėlio būseną keičia nuteisintojo laikyšana, jis tampa Dievo įšūniu Kristuje. Malonė skatina žmogų trokšti Viešpaties ir visi jo valios veiksmai (pažinimas, atsidavimas, norėjimas) nukreipti į Dievą, galutinį tikslą – amžinybės siekį. Šiame santykiyje Šventosios Dvasios malonė yra eschatologinis pažadas Bažnyčiai ir kiekvienam žmogui, kad keliaujame neklysdami Dievo namų, tai yra galutinio mūsų tikslo, link.

Tokį Gyvąjį Dievą ir liudijo popiežius. Tiesiogiai prie Dievo Trejybės temos šventasis nebegrižo, kitose enciklikose šios teologinės temos atskleistos tik kaip iš to išplaukiančios mintys.

Santrumpos

DEV – *Dominum et vivificantem*.

DM – *Dives in misericordia*.

DS – *Denzinger*.

DV – *Dei Verbum*, Vatikano II Susirinkimo dokumentas apie Dievo apreiškimą.

KBK – *Katalikų Bažnyčios Katekizmas*.

NT – *Naujasis Testamentas*.

RH – *Redemptor hominis*.

VS – *Veritatis splendor*.

Literatūra

Chappin, M. (1992). *La Chiesa antica e medievale*. Roma: Editrice Pontificia Università Gregoriana.

Fabris, R. (1991). *Giovanni (Lettere di)*. Nuovo dizionario di teologia biblica. San Paolo, p. 658–665.

Fisichella, R. (2003). *L'impronta trinitaria delle encicliche di Giovanni Paolo II*. Giovanni Paolo teologo. Mondadori, p. 34–43.

Hunermann, P. (sud.) (2012). *Denzinger, Enchiridion Symbolorum definitionum et declarationum de rebus fidei et morum*. Bologna: Edizione Dehoniane.

Yancey, P. (2002). *Jėzus kokio niekada nepažinojau*. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai.

Jonas Paulius II. (1979). Enciklika „*Redemptor hominis*“. Prieiga internete: http://www.lcn.lt/b_dokumentai/enciklikos/redemptor-hominis.html [žiūrėta 2020-12-03].

Jonas Paulius II. (1980). Enciklika „*Dives in misericordia*“ apie Dievo gailestingumą vyskupams, kunigams ir visiems Katalikų Bažnyčios tikintiesiems. Katalikų interneto tarnyba. Prieiga internete: http://www.lcn.lt/b_dokumentai/enciklikos/dives-in-misericordia.html [žiūrėta 2020-12-05].

Jonas Paulius II. (1986). Enciklika „*Dominum et vivificantem*“. Prieiga internete: http://www.lcn.lt/b_dokumentai/enciklikos/dominum-et-vivificantem.html [žiūrėta 2020-12-04].

Jonas Paulius II. (1994). Enciklika „*Veritatis splendor*“ visiems Katalikų Bažnyčios vyskupams kai kuriais pagrindiniais Bažnyčios moralinio mokymo klausimais. Vilnius: Aidai.

- Katalikų Bažnyčios Katekizmas*. (2012). Lietuvos Vyskupų Konferencija. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai.
- Kysar, R. (1992). *John, The Gospel of*. The Anhor Bible Dictionary, Vol. 3. Doubleday, USA, p. 912–931.
- Lies, L. (2005). *Trumpa Trejybės teologija*. Vilnius.
- Marangon, A. (1991). *Dio*. Nuovo dizionario di teologia biblica. San Paolo, p. 397–415.
- Muller, G. L. (1999). *Dogmatica cattolica. Per lo studio e la prassi della teologia*. San Paolo.
- Paulius VI. (1999). *Apaštališkasis paraginimas „Evangelii nuntiandi“ dėl evangelizacijos šiuolaikiniam pasauliui*. Katalikų interneto tarnyba.
- Penna, R. (1999). *I ritratti originali di Gesù Il Cristo. Inizi e sviluppi della cristologia neotestamentaria, II Gli sviluppi*. San Paolo.
- San Agostino. *La Trinita*. Prieiga internete: <http://www.sant-agostino.it/italiano/trinita/index2.htm> [žiūrėta 2020-12-03].
- Sattler, D., Schneider, T. (1995). *Dottrina su Dio*. Nuovo corso di teologia dogmatica, Vol. 1. Brescia: Queriniana, p. 62–144.
- Špidlik, T. (2000). *Noi nella Trinita. Breve saggio sulla Trinita*. Roma: Lipa.
- Šventasis Raštas. (1998). *Senasis ir Naujasis Testamentas*. Vilnius: Lietuvos Katalikų Vyskupų Konferencija.
- Vatikano II Susirinkimo nutarimai*. (2001). Vilnius: Aidai.
- Vorglimler, H. (2003). *Naujasis teologijos žodynas*. Kaunas: Katalikų interneto tarnyba.
- Werbick, J. (1993). *Soteriologia*. Giornale di teologia, Nr. 220. Brescia: Queriniana.

GOD TRINITY THEOLOGY IN THE ENCYCLICALS OF JOHN PAUL II

Arvydas Ramonas

Summary

Pope John Paul II (Karol Wojtyła) was elected head of the Catholic Church in 1978. It is the first non-Italian pope in the history of the Church after almost 500 years and the first pope in general from the Slavic languages. This meant opening a new page in the history of the Catholic Church at the time. The Pope actively further developed the main idea of the Second Vati-

can Council – the dialogue of faith (Christianity) with the world. The greater openness of the Church to the laity, to other religions, to a different culture in general. The pope was not a pure theologian in the classical sense of the term. He was a shepherd, an apostle, a preacher, a teacher, a poet, a writer. As much as he was a priest, bishop, and leader of the Catholic Church, he touched on the fundamental issues of Christianity (Trinity theology, Christology, anthropology) in an attempt to adapt them to the modern world. He did well. Already in the very first encyclical, *Redemptor hominis* Pope stated that “man is the way of the Church, the principal way of all the ways in which the Church must walk, for man – everyone without exception – has been redeemed by Christ” (RH, no. 14). In other words, the Pope emphasizes that the mission of the Church has always been, is, and will be to proclaim this message: Christ is the redeemer of the world and of men. Salvation is found in the Church and will reach its fullness in eschatological times, in the Kingdom of Heaven.

In fact, the Pope’s theological encyclical, which directly deals with God – the Trinity is three topics: *Redemptoris hominis* (1979 m.), Where in-depth talks about the Son of God, Jesus Christ and His work of salvation. The theme of God the Father is further explored in the encyclical *Dives in misericordia* (1980) and the encyclical on the Holy Spirit and its work in history, in the Church and in human person – *Dominum et vivificantem* (1986). In the Bible, the concept of God as Father, Son, and Holy Spirit did not appear immediately, but evolved until it reached its fullness in the person of Jesus Christ. The development of the multifaceted concept of God in the Bible was not historically consistent, it was based on the experiences and insights of individuals, and was determined by certain moments in the life of the Jewish nation. The Old and New Testaments are not just purely chronological books, but rather reflections of religious-theological experience. The God of Israel rules the world and history. The God of Israel is a jealous God, he does not tolerate other gods beside him. Israel experienced God as a real working being. It follows from monotheism that God is not an abstract being but a living person. The Bible does not say this directly, but one can sense it.

In the New Testament, God manifested Himself fully, definitively, in the person of Jesus Christ. Jesus showed that the essence of the Lord is Trinitarian

love. This means that the real protagonist of the history of salvation is not only God perceived as the Yahweh of Israel, but that God is the Father, the Son, and the Holy Spirit. The Christian faith is essentially not so much a confession of the God of Israel as a faith in Jesus Christ, so Christianity is inseparable from the person of Christ of Nazareth. His person is God's ultimate message to man because the Savior helps us understand who God is, man, world, revelation, grace, redemption, church community, future, death and life, ethics and faith. During his earthly life, Jesus did not forcibly impose his news on the kingdom of heaven on anyone, but offered to accept it, not proving the existence of God, but showing it. It invited me to see something new, something different, in the world and in faith itself. John Paul II emphasizes that Christ became greater than sin, beyond the devil's snares, from weaknesses, and finally from death itself. The love of God shown in the person of Jesus is always ready to lift, sympathize, comfort, forgive. Always "ready" to meet the returning son-in-law. The Pope calls such love mercy in the encyclical. God has shown mercy to man – that is the true essence of divine revelation. Such love / mercy could not remain "closed inside" God, the Trinity, in the immanent Trinity, but had to manifest itself to creation and man.

These theological thoughts are like the main leitmotif, as if a "red thread" meandered through all 14 papal encyclicals. Almost everyone goes back, albeit briefly to these ideas. Jesus of Nazareth revealed the love of God the Father in the power of the Holy Spirit who works in the Church.